

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

A szakvélemény hatása a jogi döntéshozatalra

Szerző:

dr Kiss Enikő

Miskolc, 2023

„Ha a tudományt a társadalom szolgálatába akarjuk állítani,

ahhoz azt megfelelően kell alkalmaznunk a tárgyalóteremben.” (Itiel E. Dror)

Bevezetés

A büntetőeljárás során döntően a múltban megtörtént eseményekkel foglalkoznak a hatóságok, amelyeket igyekeznek rekonstruálni, így megkísérelve az objektív igazság minél pontosabb feltárását. „A szakértő tehát a büntetőeljárás különös szakértelemmel rendelkező szereplője, akit a bíróság legfőképp jelentős tárgyi súlyú cselekményekben, pl.: gazdasági, pénzügyi és élet elleni bűncselekményekben hallgat meg.¹

A hazai büntetőeljárásokban megállapítható, hogy egyfelől a tényállások komplexitása, másfelől a szakkérdések széles skálája miatt egyre növekvő tendenciát mutatnak a szakértő kirendelések.

Bírósági titkárként szerzett tapasztalataim alapján egyet tudok érteni Dr. Idzigné Dr. Novák Marianna Csilla megfogalmazásával, mely szerint a szakértő az anyagi igazság megállapításában működik közre, mert közreműködése nem egy szubjektív térben valósul meg, a szakértő egyértelműen a tények kutatója, így a szakértő működésében is minden más célt meg kell előznie az anyagi igazságra törekvésnek. A szakértő működése ugyanakkor közreműködés abban, amiben a végső szó a bírót illeti.

Nem véletlen, hogy a terheltek még egyértelműnek imponáló bizonyítottsági helyzetben is egyre jellemzőbb tagadásában és a tanúk ingatag „igazmondásában” újra és újra csalatkozó bírák a szakvéleményekben keresik a fogódzkodót, és ítéleteik indokolásában azokban rendre „objektív bizonyítékot” keresnek, illetőleg azokra ekként hivatkoznak.”²

¹ TÓTH ANDREA Noémi - HÁGER Tamás: A szakértői bizonyítással kapcsolatos eljárási szabálysértések és azok jogkövetkezményei a büntetőperben , 2012, 67. o.

² dr. Idzigné dr. Novák Marianna Csilla : a szakértő státuszváltozása a hazai büntetőeljárásban -különös tekintettel a kizárásra vonatkozó szabályokra 2018. 26. oldal

Jelen szakdolgozat keretei között végzett kutatásom célja annak vizsgálata, hogy mekkora a súlya a szakvéleménynek a jogi döntéshozatalban, illetve, hogy a szakvéleményben megválaszolt kérdések érdemben segítik-e a büntetőügyekben eljáró bíróságokat a büntetőjogi felelősség megállapítása és a megfelelő büntetés kiszabása körében.

A szakdolgozatomban bemutatom a szakértőkkel kapcsolatos szabályozás fejlődésének hazai mérföldköveit, majd kitérek az igazságügyi szakértői tevékenység hatályos szabályozására, kutatásom során vizsgáltam, hogy hol helyezkedik el a szakértői bizonyítás a büntetőeljárásban, továbbá, milyen jelentőség jut a szakvéleménynek a bizonyítékok között, valamint hogy leggyakrabban milyen bűncselekmények esetén, és milyen kérdések megválaszolásában veszik igénybe szakértők „különleges szakértelmét” a bírók.

A dolgozatom kizárólag az igazságügyi szakvéleménnyel foglalkozik, azon belül is az igazságügyi pszichológus, igazságügyi orvos és igazságügyi elmeorvos szakvéleményekkel, de nem képezték kutatásom tárgyát sem a magánszakvélemények sem az eseti szakvélemények.

II. A szakértővel kapcsolatos szabályozás fejlődése a magyar büntetőeljárásban

A 11-től a 14. századig a magyar büntető eljárásokban nem találkozunk a szakértővel, ekkor ugyanis még a mai értelemben vett bizonyítás sem létezett. Ehelyett az istenítéletek döntöttek arról, hogy ki a bűnös. Ide sorolható a próba (vas-és vízpróba), a bajvívás (duellum), a tanúbizonyítás és az eskü.³

A 15-18. századi büntetőperes eljárásban jelenik meg először a szakértő. A bizonyítási eszközök száma megsokszorozódott erre korszakra. A terhelt és tanúkihallgatáson kívül szerveztek szembesítést (confrontacio), tartottak szemlét (revisio oculata), vizsgáltak meg iratokat, hallgattak meg szakértői véleményt, igaz, ekkor még csak szinte kizárólag orvosszakértői véleményt.⁴

³ Magyar jogtörténet szerk.: Mezey Barna Osiris Kiadó Bp., 2004 400.o

⁴ Katona Géza: Bizonyítási eszközök a XVIII-XIX. században, KJK Bp., 1977. 283. o

A XVIII. század végéig Magyarországon a jogszolgáltatás alacsony színvonala, a büntetőjog-tudomány hazai művelésének és a szakértői bizonyítás tárgyi feltételeinek hiánya nem tette lehetővé a szakértői tevékenység jogi szabályozását. A magyarországi szakértői bizonyítás alapelveiben a burzsoá jogfejlődés hatására a XIX. század közepén lényeges változások kezdődtek. A szakértők fogalmának általánosított meghatározásából kiindulva a magyarországi perjogban is megjelentek a szakértői bizonyítás korszerű elvei. A szakértő személyével, szakmai tájékozottságával kapcsolatban ekkor szögezték le először a tudományos képzettség igényét, a bíró jogát és kötelezettségét a szakértő megválasztására vonatkozóan, végül a szakértő véleményadási kötelezettségét.⁵

Az 1896. évi 33. törvénycikk, a bűnvádi perrendtartás hatályba lépése ugyanakkor már gyökeres változásokat eredményezett a büntetőeljárás szerkezetében.

A bűnvádi perrendtartás (a továbbiakban: Bp.) 14. fejezete „Bírói szemle és szakértők” cím alatt tartalmaz a szakértő alkalmazásával kapcsolatos szabályokat. A Bp. a szakértők szerepét a bírói szemle keretében a bíró személyes meggyőződésének segítségül szolgáló külön szakértelem biztosításában látta. A szakértői bizonyítás minőségi garanciájaként határozta meg a törvény, hogy a szemléhez alapvetően rendes szakértőt kell alkalmazni, rendes szakértő csak akkor volt mellőzhető, ha „ellenük aggodalom merült föl, akadályozva voltak, vagy a késedelem veszéllyel járna. A Bp. lehetővé tette ezekben az eseti szakértő alkalmazását akkor, ha rendes szakértők kizártak voltak, eljárásukban más körülmény miatt akadályoztatva voltak, vagy ha a szemle késedelme veszéllyel járt volna. Emellett eseti szakértő akkor is alkalmazható volt, ha rendes szakértők között nem volt olyan, aki az adott szakértelemmel bírna. A bírói szemlén általában kettő rendes szakértőt kellett alkalmazni, amennyiben az ügy fontossága erre alapot adott akár több szakértő is eljárhatott, ugyanakkor lehetővé tette csekély fontosságú körülményeknél, vagy ha több szakértő nehezen volna található (nyilván a külön szakértelem speciális volta miatt), hogy egy szakértőt alkalmazzon a bíróság. A törvény meghatározta a szakértők kizártságának feltételeit is. Nem lehetett szakértő, aki tanúként ki nem hallgatható, vagy meg nem eskettethető, aki a terhelttel vagy a sértettel meghatározott viszonyban áll, a bűncselekmény sértettje, továbbá aki tanúként történő kihallgatásakor vallomásra nem kötelezhető vagy valamely kérdés tárgyában a feleletet saját magára, vagy hozzátartozójára tekintettel megtagadhatná. Ugyancsak nem lehetett szakértő, aki hivatásánál

⁵ Katona Géza: Bizonyítási eszközök a XVIII-XIX. században, KJK Bp., 1977. 287. o

járó bizalomból fogva titoktartás kötelezettségével tartozott és a vizsgálandó tényt ilyen minőségükben ismerték meg. Közzolgálatban álló egyén nem volt alkalmazható szakértőül, ha egy feljebbvaló hatósága azt a közzolgálat érdekeibe ütközőnek nyilvánította.⁶ A szakértő a közreműködést nem tagadhatta meg kivéve, ha a szükséges szakértelemmel nem rendelkezett, vagy más nyomós okot hozott fel, feltéve, hogy a sürgős eljárás szüksége nem volt megállapítható (331. §).

A bűnvádi perrendtartás általánosságban lehetővé tette minden olyan bírói szemle esetében szakértő alkalmazását, ahol bármilyen jellegű különös szakértelem szükséges, ugyanakkor egyes területeket külön kiemelve. Külön szabályokat határozott meg a következő területeken: - halottszemle és boncolás (külön szabályozva gyermekölés gyanúja esetében alkalmazandó halottboncolást, - mérgezés, - testi sértés esetében a gyógyulás időtartamának meghatározására, - a terhelt beszámíthatóságát kizáró vagy korlátozó elmezavar vagy öntudatlanság kérdésében, - pénz-, közhitelpapír- és bélyeghamisítás megállapítására, - az írás azonosságának vizsgálatára - csalárd és vétkes bukás megállapítására - gyűjtogatás esetében. A korszak szabályozásában értelemszerűen nem jelenik meg a pszichológus szakértő, arra figyelemmel, hogy az emberi elme működésének vizsgálata, a személyiségjegyek, az emberi motiváció csak abban az esetben bírt jelentőséggel, amennyiben kóros állapot, betegségnek tartott tünetegyüttes következtében jelent meg. Az elmét érintő kérdésekre orvosszakértői vizsgálatot azonban ismert a bűnvádi perrendtartás. A terhelt beszámíthatóságát kizáró vagy korlátozó elmezavart, vagy öntudatlanságot mindig két orvosnak kellett vizsgálnia és együttes véleményt adni arról, hogy a terhelt elmezavarban vagy öntudatlanságban szenved-e, illetőleg a bűncselekmény elkövetésekor abban szenvedett-e olyan módon, hogy emiatt akaratának szabad elhatározása képességével nem bírt. Emellett arról is nyilatkozniuk kellett, hogy a terhelt állapota közveszélyes-e. A Bp. ismerte az elmefigyelés intézményét is, indítványra, a vádló és a védő meghallgatása után elrendelhető volt, hogy a terheltet elmeállapotának további megfigyelése végett az e célra rendelt állami intézetbe szállítsák.⁷

A bűnvádi perrendtartás a szakértő vizsgálati módszerei közül ismerte a szakértői szemlét, amelyet tággan, valamennyi vizsgálatra kiterjedően értelmezett. A szakértő vizsgálatához megismerhette az

⁶ Bűnvádi perrendtartás melléktörvényekkel, az újabb eljárási törvények részletes magyarázatával, rendeletekkel, joggyakorlattal, jegyzetekkel és utalásokkal, Vargha Ferenc nyugalmazott koronaügyész műve alapján összeállította dr. Angyal Pál és dr. Isaák Gyula, (9. kiadás,

⁷ Bp. 246. §.

ügy iratait, felvilágosítást kérhetett, indítványára új tanúk voltak kihallgathatók, illetőleg a tanúk kihallgatásán részt vehetett és nekik kérdéseket tehetett fel, megvizsgálhatott tárgyakat akár olyan módon is, hogy a vizsgálat az érintett tárgyakat megsemmisítette és megváltoztatta (ebben az esetben mintavétel volt szükséges) és ismerte a hosszabb ideig tartó megfigyelés vagy kísérletezés módszerét is.⁸ A szakértő a szakértői vizsgálat eredményeként leletet rögzített, vagy szakértői véleményt készített. A szakértői véleményt szóban előadhatta, melyet indokolásával együtt jegyzőkönyvben kellett rögzíteni, vagy azt a megadott határidőn belül írásban terjeszthette elő. A több szakértő alkalmazása esetén, ha a szakértői vélemény egyes megállapításai eltérők voltak, vagy a lelet határozatlan, homályos, önmagával vagy a bizonyított tényekkel ellentétes, ugyanazokkal a szakértőkkel újabb szemlét (szakértői vizsgálatot) kellett tartani, abban az esetben azonban, ha ezek a kétségek a szakértők újra kihallgatásával se szűntek meg, más szakértőkkel kellett új szakértői vizsgálatot tartani.⁹

Az új ideológiai alapokon nyugvó szocialista állam az 1951. évi III. törvénnyel megalkotott büntető perrendtartással hozta létre az első önálló büntetőeljárás törvényét. A büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény (a továbbiakban II. Bp.) természetesen nem mellőzte a szakvélemény, mint bizonyítási eszköz szabályozását. A szakértői bizonyítás a társadalom tudományos és technikai fejlődésével együtt egyre szélesebb területekre terjedt ki, nőtt azoknak az életviszonyoknak a száma és ezzel együtt azoknak a büntető tényállásoknak a száma is, melynek megítélése során egyes, a bizonyítás szempontjából jelentős tények megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges. A II. Bp. bizonyítási rendszere a szabad bizonyítási rendszerhez tartozik, a büntetőeljárás során az eljáró hatóság alakszerű bizonyítási szabályokhoz, a bizonyítás meghatározott módjához vagy a meghatározott bizonyítási eszközök alkalmazásához nem volt kötve és szabadon felhasználhatott minden bizonyítékot, amely a tényállás kiderítésére alkalmas lehet. A törvény a bizonyítási eszközök köré sorolta a szakértői véleményeket - kiemelve a szemléből.¹⁰

A szakértő alkalmazásának továbbra is feltétele, hogy az ügyben jelentős tények, vagy egyéb körülmények megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem legyen szükséges. Lényeges változás ugyanakkor, hogy büntetőeljárásban szakértőként csak a hatóság (bíró) által

⁸ Bp. 236- s.

⁹ Bp. 237-239. s.

¹⁰ dr. Szűts Veronika: A szakértői bizonyítás és ennek tükrében a pszichológus szakértő alkalmazási lehetősége közlekedési büntető ügyekben

kirendelt szakértő járhat el. A szakértők kizárására alapvetően a bírák kizárására vonatkozó rendelkezéseket rendeli alkalmazni azzal, hogy szakértőként nem járhat el az ügyben részvevő személy és ezek hozzátartozója, a nyomozó hatóság ügyben eljáró tagja vagy az, akitől az ügy tárgyilagossága vagy részrehajlás nélküli megítélése egyéb okból nem várható el (elfogultság), illetve az sem, aki az ügyben, mint bíró vett részt. Emellett a szakértők kihallgatásával kapcsolatosan megfelelően alkalmazni rendeli a tanúk kihallgatásának akadályait, illetőleg a vallomástétel jogát, ezért nem lehetett szakértőként kihallgatni azt, akitől testi vagy szellemi fogyatkozása folytán helyes vallomás (már) nem várható, illetőleg felmentés hiányában olyan kérdésben, amely állam-, hivatali vagy szolgálati titoknak minősül, illetőleg ha a szakértő hivatásánál fogva titoktartásra köteles és az érdekelt a kötelezettsége alól nem mentette fel. Megtagadhatja a szakvéleményadást a szakértő az azzal kapcsolatos kérdésben, amelyre adott válasszal önmagát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolná. ¹¹A II. Bp. a bünvádi perrendtartástól eltérően fő szabályként az egy szakértő alkalmazását szorgalmazza, több szakértőt csak különösen fontos vagy bonyolult ügyben kellett alkalmazni. A szakértő továbbra is köteles volt szabályszerű idézés (kirendelés) alapján megjelenni, az igazolatlan meg nem jelenést vagy eltávozást pénzbírsággal lehetett súlytani, és az általa okozott költség megfizetésére kellett kötelezni. Ugyanilyen következménye volt annak, ha a szakértő a közreműködést és a véleménynyilvánítást az ok előadása nélkül vagy a hatóság határozata ellenére a következményekre történő figyelmeztetés után megtagadta. ¹²A szakértő meghallgatása előtt az azonosítását követően meg kell vizsgálni, hogy vele szemben kizáró ok fennáll-e. A II. Bp. a szakértői eskü intézményét mellőzi, helyette a nem állandó szakértőt kellett a hamis szakvéleményadás következményeire rendeli figyelmeztetni. A szakértőnek továbbra is joga mindazokat az adatokat megismerni, amelyre a feladatának a teljesítéséhez szüksége van, így az iratokat megtekintheti, a véleményadáshoz szükséges vizsgálatot teljesíthet abban az esetben is, ha a vizsgálat során a tárgy vagy anyag egy része megváltozik vagy megsemmisül. Változatlan maradt az a rendelkezés, hogy főszabály szerint a véleményadáshoz szükséges vizsgálatot a hatóság jelenlétében kell végeznie (azonban a hatóság elrendelhetette, hogy ezt a hatóság távollétében teljesítse, és az is, hogy amennyiben a vizsgált tárgy vagy anyag megváltozásával, vagy megsemmisülésével jár, annak egy részét, ha ez lehetséges eredeti állapotában meg kell őrizni. Változás, hogy a szakértő nem csak a tanú kihallgatásakor lehet jelen és tehet fel kérdéseket, hanem a terhelt és a többi szakértő

¹¹ A büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény 59. C

¹² II. Bp. 62-63

kihallgatásán is részt vehet és közvetlenül kérdéseket tehet fel, és tanúkihallgatáson túl bármilyen más egyéb bizonyítás felvételét is indítványozhatja, amennyiben ez feladatának teljesítéséhez szükséges. A szakértő feladata továbbra is változatlan, rögzíteni kellett megállapításait (a leletet) és a véleményét elő kell adnia.¹³ A véleményt továbbra is vizsgálat, illetőleg, ha ez szükséges, megfigyelés alapján adja, a szakvéleményt szóban vagy a hatóság által meghatározott határidő alatt írásban terjeszthette elő. Több szakértő a véleményadás előtt egymással tanácskozhatott és a törvény szabályai szerint, ha azonos következtetésre jutottak, véleményüket közösen is előterjeszthették. A bűnvádi perrendtartás ilyen közös előterjesztésre vonatkozó kifejezett szabályt nem tartalmazott, ott a szakértők egymás szakvéleményének megerősítő szakértőjeként szolgáltak. A szakértőhöz a szakvélemény előterjesztése után kérdéseket lehetett intézni, ez pótolta a szakértői vélemény elkészítésével kapcsolatos előzetes közvetlen kérdésfeltevést. A szakvélemény vizsgálatának rendszere lényegében változatlan maradt, a szakértő köteles volt a hatóság felhívására szükséges felvilágosítást megadni, ha pedig ez nem vezetett eredményre más szakértőt kellett véleményadásra felhívni.

A büntetőeljárásról szóló 1962. évi 8. törvényerejű rendelet (a továbbiakban: I.Be.) a szabályozási elvek és a lényegi szabályok tekintetében nem változtatott a szakértői bizonyítás szabályain. Az I.Be. a korábbi szabályokhoz hasonlóan szabad bizonyítási rendszeren alapult, de a lényegében előforduló bizonyítékokat továbbra is felsorolta, ezek között a tanúvallomások, a tárgyi bizonyítékok, az okiratok és a terhelt vallomása mellett továbbra is szerepel a szakértői vélemény és a szemle.¹⁴ A szabályozás továbbra is a szakértő alkalmazásának feltételeként határozta meg az ügy eldöntéséhez szükséges tények vagy egyéb körülmények megállapításához vagy megítéléséhez elengedhetetlen különleges szakértelem szükségességét.

A szakértő kizárására vonatkozó esetkör is gyakorlatilag változatlan marad. Újdonsága a szabályozásnak annak kimondása, hogy a szakértő véleményét a saját nevében adja és a szakvéleményért személyes felelősséggel tartozik.¹⁵ A szakértővel szemben továbbra is változatlanul fennálltak azok az esetek, amikor mulasztását pénzbírsággal lehetett súlytani és az okozott költség megtérítésére lehetett kötelezni. A mulasztások közé bekerült az írásbeli szakvélemény

¹³ II. Bp. 112 §

¹⁴ I.Be 1962. évi 8. törvényerejű rendelet a büntetőeljárásról 61§

¹⁵ I. Be. 66. § (5) bekezdés

előterjesztésének indokolatlan késedelme is. A szakértők díjazására és felszámítható költségekre vonatkozó részletes szabályokat továbbra is az igazságügyi miniszter állapította meg. Az I.Be. befejezi a szemle következetes elválasztását a szakértői bizonyítástól, annak önálló szabályozásában már nem szerepel a kizárólag szakértői vizsgálattal járó szemle. Ugyanakkor a gyakorlatban biztosított a szakértő részvétele a szemlén, a szakértői vizsgálati módszerek között pedig valamely tárgy, tény vagy helyszín közvetlen megfigyelése, illetve megvizsgálása is. A szakértő jogai is változatlanul maradtak, továbbra is közölni kellett vele mindazokat az adatokat, amelyek a feladatának a teljesítéséhez szüksége van, az ügy iratait megtekinthette, a kihallgatásoknál jelen lehetett, a terhelthez, a tanúhoz és a többi szakértőhöz továbbra is közvetlenül intézhetett kérdéseket és egyéb bizonyítás felvételét is indítványozhatta feladatának teljesítése körében. Újdonság ugyanakkor, hogy megjelenik a terhelt és a sértett alávetési kötelezettsége: a nevezettek kötelesek voltak magukat a szakértői vizsgálatnak alávetni és tűrni, hogy az orvosszakértő vagy más szakértő a véleményadáshoz szükséges, a testi épséget és az egészséget nem veszélyeztető cselekményeket fogantossítsa (A szakértő megállapításaira és a szakértői véleményekre vonatkozó szabályozás gyakorlatilag azonos maradt a korábbi szabályozással. Ugyancsak változatlan maradt a szakvélemény hiányosságának tisztázására irányuló eljárás, valamint a terhelt kérelmére kirendelt más szakértő alkalmazásának esetkörei is.¹⁶ Az I.Be. gyakorlatilag változatlanul vette át a bírósági tárgyaláson a szakértőkre, valamint a szakértő bírói tanács tagja vagy megkeresett bíró általi kihallgatására, illetőleg a szemlére vonatkozó rendelkezéseit is.

A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény a büntetőeljárást, így azon belül a szakértői bizonyítást is átgondoltabban, több részletszabállyal szabályozta az I. Be.-hez képest. A bizonyítás eszközei között továbbra is külön kiemelve megtaláljuk a szakvéleményt és a szemlét, ugyanakkor szabályozást nyert annak lehetősége, hogy más ügyben készült szakértői vélemények a büntetőeljárásban bizonyítékként felhasználhatók legyenek (Az 1973. évi I. törvény (a továbbiakban II. Be.)¹⁷ sem tette egyértelművé azt, hogy az érintett büntetőeljárás megindítása előtt, de más büntetőeljárásban annak szabályai szerint beszerzett szakértői vélemény az új büntetőeljárásban szakértői véleményként vagy okiratként használható fel, szükséges-e ugyanabban a szakkérdésben új szakértői vélemény elkészítése. A szakértő igénybevételének változatlanul az volt az alapja, hogy a bizonyítandó tény

¹⁶ I. Be. 137. §

¹⁷ II. Be. 61. § (2)

megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem volt szükséges, ugyanakkor a szakértő igénybevételének kötelező eseteit is meghatározta a törvény. Szakértő igénybevétele kötelező volt, ha az eldöntendő kérdés tárgya kóros elmeállapot, kényszergyógykezelés vagy kényszergyógyítás szükségessége. Szakértőként elsődlegesen a külön jogszabályban feljogosított intézményt (szakértői intézetet) kellett kirendelni, ennek hiányában kijelölt igazságügyi szakértőt. A törvény meghatározta az eseti szakértő fogalmát: kellő szakértelemmel rendelkező személy vagy intézmény minősülhet eseti szakértőnek. A szabályozás lényegében csak törvénybe iktatta a korábban kialakult gyakorlatot. A szakértői intézmény kirendelése esetén értelemszerűen meg kellett határozni az eljáró szakértőt, őt továbbra is az intézmény vezetője jelölte ki. Megmaradt az a szabály, hogy rendszerint egy szakértőt kellett igénybe venni, de ha a vizsgálat jellege szükségessé tette több szakértő is kirendelhető volt (69. §). A törvény a több szakértő alkalmazásának egyes eseteit is szabályozza. Egyfelől megállapítja több szakértő igénybevételének kötelező esetét (igazságügyi orvosi boncolásnál és a terhelt elmeállapotának vizsgálatánál két szakértőt kellett igénybe venni), emellett az igazságügyi miniszter más esetben is kötelezővé tehetette több szakértő alkalmazását. Megjelenik a kizárási okok között több, a gyakorlat által kimunkált követelmény is, mely szerint a szakértői intézmény állandó szakértője is kizárt, ha a kizárási ok az intézmény vezetőjével áll fent és kizárt volt a szakvélemény felülvizsgálatából az a szakértő, aki a felülvizsgálandó véleményt adta. Emellett nyilvánvaló okokból ki volt zárva a halottszemlénél vagy boncolásnál az az orvos, aki a meghalt személyt közvetlen a halála előtt gyógykezelté. ¹⁸A szakértő jogai gyakorlatilag változatlanok maradtak, ugyanakkor a törvény a gyakorlati tapasztalatok alapján már főszabályként szabályozta, hogy a szakértő a hatóság távollétében is végezhet vizsgálatot. A törvény egyértelműsítette, hogy a szakértő fő kötelessége az ügyben való közreműködés és a szakvélemény adás, ugyanakkor kötelessége a kirendelő hatóság értesítése abban az esetben, ha a szakkérdés nem tartozik szakismereteinek körébe. A szakvélemény szabályozása annyiban változik, hogy nem említi a jogszabály önállóan a szakértői leletet, a szakértő feladata szakvélemény elkészítése, amelyet a hatóság rendelkezésének megfelelően szóban ad elő, vagy meghatározott határidőn belül írásban terjeszt elő. A szakértő meghallgatása előtti nyilatkoztatása a korábbi szabályozással azonos volt, tisztázni kellett a személyazonosságát, azt, hogy érdekelt vagy elfogult-e, az eseti szakértőt pedig figyelmeztetni kellett a hamis véleményadás következményére. A szakvélemény hiányosságának tisztázására irányuló eljárás azonban változott. Elsődleges maradt az, hogy a szakértő köteles a

¹⁸ II: Be. 71. §

hatóság felhívására szükséges felvilágosítást megadni, illetőleg szakvéleményét kiegészíteni. Megmaradt az is, hogy ha az eljáró szakértőtől kért felvilágosítás vagy a szakvélemény kiegészítése nem vezetett eredményre (vagy egyéb okból volt szükséges) más szakértőt kellett kirendelni. A szabályozás szerint ilyenkor azonban, ha a kijelölt vagy eseti szakértő járt el és újabb szakvélemény volt szükséges, elsősorban szakértői intézményt kellett kirendelni.

A harmadik büntetőeljárás törvény, a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény a továbbiakban III. Be.) a bizonyítás eszközeinek feltüntetésekor az önállóan kiemelt bizonyítási eszközök körét szűkítette a tanúvallomásra, a szakvéleményre, a tárgyi bizonyítási eszközre, az okiratra és a terhelt vallomására. A törvény a szabad bizonyítási rendszer szerint továbbra is lehetővé tette a bizonyítékok szabad felhasználását, ugyanakkor a szabályozás egy sajátos megkötést is tartalmaz. A 78. § (1) bekezdése értelmében szabadon felhasználható a törvényben meghatározott minden bizonyítási eszköz és szabadon alkalmazható minden bizonyítási eljárás, a törvény azonban elrendelheti egyes bizonyítási eszközök igénybevételét. A szakvélemény ugyanakkor megmaradt, még szélesebb és részletesebb szabályozást kapott. A szakértő kötelező alkalmazásának köre kiegészült a kábítószerfüggőség, a személyazonosítás biológiai vizsgálattal történő elvégzése és az elhalt személy kihantolása során történő szakértő alkalmazásával. A III.Be. a szakértői vizsgálatra törvényi határidőt szabott. A korábbi tapasztalatok alapján a büntetőeljárások jelentős elhúzódását a szakértői vizsgálatok késedelme okozta, ezért a törvény a szakvélemény előkészítésének határidejét hatvan napban határozza meg, amely csak a szakértő igazolási kérelmére és csak egy alkalommal legfeljebb harminc nappal volt meghosszabbítható.¹⁹ A törvény továbbra is önállóan részletesen szabályozta a szakértő kizárási okait. A kizárási okok között lényegében az intézményrendszerben bekövetkezett változásokat vezeti át, emellett önálló kizárási okként jelöli meg a szaktanácsadóként történő részvételt. A törvény újdonsága, hogy meghatározza a szakértő vizsgálati kötelezettségét. A törvény szerint a szakértő a vizsgálatot a tudomány állásának és a korszerű szakmai ismereteknek megfelelő eszközök, eljárások és módszerek felhasználásával köteles elvégezni. A szakértő már nem csak jogosult, de köteles is mindazokat az adatokat megismerni, amelyek a feladatának teljesítéséhez szükséges, e célból az ügy iratait megtekinteni, a szükséges eljárási cselekményeken jelen lenni és a terhelttől, a sértettől, a tanúktól és az eljárásba bevont többi szakértőtől felvilágosítást kérni. A szakértő vizsgálatához mindazokkal a jogokkal rendelkezik, amelyek a korábbi szabályozásokban

¹⁹ III. Be. 100.§ (3)

megjelentek. A törvény szabályozza a szakértőnek a díjazására és készkiadásaira vonatkozó alapvető szabályokat. Rögzíti, hogy a szakértő a szakértői vizsgálatáért, a szakvélemény elkészítéséért, valamint az idézésre történő megjelenéséért díjazásra, továbbá az eljárásával felmerült és igazolt készkiadásának megtérítésére jogosult. A szakértői vizsgálat kiegészül azzal a garanciális szabállyal, hogy a megvizsgálandó személy testének sértetlenségét érintő szakértői vizsgálat csak a szakértő külön rendelkezése alapján végezhető, ugyanakkor továbbra sem köteles a terhelt és a sértett a műtétnek vagy a műtétnek minősülő vizsgálati eljárásnak alávetni magát. A kirendelő külön rendelkezése alapján köteles a terhelt, a sértett és a szemletárgy birtokosa túrni, hogy a birtokában lévő dolgot a szakértő akár az állag sérelmével, vagy a dolog megsemmisülésével járó vizsgálatnak alávesse, a szakértői vizsgálatlalt okozott kárért azonban továbbra is kártalanításnak volt helye. Az elmeállapot megfigyelésének szabályai kiegészültek azzal, hogy a szabadlábban lévő terhelt elmeállapotának megfigyelése során a személyes szabadsága csak az egészségügyről szóló törvényben meghatározottak szerint korlátozható, de ha a terhelt az elmeállapot megfigyelése alól kivonja magát, a pszichiátriai intézet erről haladéktalanul értesíti az elmeállapot megfigyelését elrendelő bíróságot. A törvény a szakértői törvény szabályaira figyelemmel először határozta meg eljárásjogi törvényben a szakvélemény tartalmi elemeit. A 108. § (2) bekezdése értelmében a szakvélemény magában foglalta: - a vizsgálat tárgyára, a vizsgálati eljárásokra és eszközökre, a vizsgálat tárgyában bekövetkezett változásokra vonatkozó adatokat (lelet), - a vizsgálat módszerének rövid ismertetését, - a szakmai megállapítások összefoglalását (szakmai ténymegállapítás), - a szakmai ténymegállapításból levont következtetéseket, ennek keretében a feltett kérdésekre adott válaszokat (vélemény). A törvény további kellékként rögzíti, hogy az írásbeli szakvéleményt a szakértőnek alá kell írnia. Nagyon fontos bizonyítási szabály, hogy a törvény külön meghatározta, hogy a szakvélemény lelet részét képező, szakértő előtt tett nyilatkozat bizonyítási eszközként nem használható fel. A szakértői kötelezettség megszegésének következményei a III.Be.-ban változatlanok maradtak, az intézményrendszer megváltozására figyelemmel a ténylegesen eljáró szakértő mulasztása esetén a szakvélemény előterjesztésének késlekedése vagy elmulasztása miatti rendbíróságot már a kirendelt társasággal vagy szervezettel szemben vagy szakértői testülettel szemben kellett kiszabni.

III. A szakértői tevékenységre vonatkozó alapvető szabályok bemutatása

III.1. Az igazságügyi szakértői tevékenység szabályozása

Az igazságügyi szakértői tevékenységgel kapcsolatos alapvető szabályokat a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) és az igazságügyi szakértőkről szóló 2016. évi XXIX. törvény (a továbbiakban: Szaktv.) tartalmazza.

A szakértőkre vonatkozó jogi ismeretek vonatkozásában fontos annak tisztázása, hogy mi a különbség szakértő és igazságügyi szakértő között. A szakértővé válás feltétele egy konkrét feltételrendszernek való megfelelés, illetve megfeleltetés. Az igazságügyi szakértő esetén, konkrétan a hatálya alá tartozó tevékenységet végző, valamint formálisan is igazságügyi szakértőként eljáró személyeket értünk.²⁰ Fontos azonban megjegyezni, hogy a szakértők és igazságügyi szakértők közötti különbség meghatározásánál nem a jogi képzettség jelenti a kulcsot, hiszen az igazságügyi szakértőnek nem feltétlenül kell rendelkeznie jogi képzettséggel, és az igazságügyi szakértővé válását sem az jelenti, ha jogi képzettséget szerez egy szakértő, csupán az igazságügyi szakértő tevékenységéhez elengedhetetlen „jogi ismeretek” elsajátítása szükséges.²¹

Amennyiben az igazságügyi szakértő kirendelésére jogosult bíró egy adott szakterületen keres, azonban nem talál igazságügyi szakértőt, akkor elsősorban azt kell megvizsgálnia, hogy az adott szakterületen talál-e valamely nem igazságügyi szakértői névjegyzékben nyilvántartott szakértőt, és csak akkor célszerű eseti szakértőt keresnie, ha ez is eredménytelennek bizonyult.²²

III.2 Az igazságügyi szakértői tevékenység és a véleményadás alapvető szabályai a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény alapján

A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény a szabad bizonyítási rendszer elemének tekinti a szakértői tevékenységet, a szakvélemény bizonyítási eszköz. A szakértő alkalmazása kapcsán a törvény hangsúlyozza, hogy ha a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges, ebben az esetben kerülhet sor szakértő kirendelésére. Szakértői tevékenység

²⁰ IDZIGNÉ NOVÁK Marianna Csilla: A szakértő státuszváltozása a hazai büntetőeljárásban - különös tekintettel a kizárásra vonatkozó szabályokra, 2018, 9. o.

²¹ IDZIGNÉ i. m. 10. o.

²² IDZIGNÉ i. m. 11. o.

sürgős részvizsgálat szükségessége esetén kirendelő határozat nélkül a nyomozati szakban szóbeli rendelkezés alapján is elvégezhető, ugyanakkor a szakértőt a haladéktalan szükség megszűntével ki kell rendelni.²³

Szakértőként szakértő intézmény, szakértői intézet, szakértői testület, szakértő gazdasági társaság, bejegyzett igazságügyi szakértő, illetőleg külön jogszabályban szakvélemény adására feljogosított állami szervek, intézmények és intézetek adhatnak, ugyanakkor továbbra is lehetőség van megfelelő szakértelemmel rendelkező eseti szakértő alkalmazására. A szakértői szervezet kirendelése esetén továbbra is annak vezetője jelöli ki az eljáró szakértőt, és arról értesíti a kirendelőt, a kirendelőnek pedig továbbra is tájékoztatási kötelezettsége van az eljáró szakértő személyéről. A szakvélemény elkészítésének határideje kettő hónap, amely határidő egy alkalommal kérelemre legfeljebb egy hónappal meghosszabbítható).²⁴

A szakértővel szembeni kizárási okokat a Be. a szakértőkre vonatkozó fejezetben önállóan szabályozza, mely szerint nem lehet szakértő

- a) aki az ügyben terheltként, bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személyként, védőként, továbbá sértettként, vagyoni érdekeltként, feljelentőként vagy ezek segítőjeként vesz vagy vett részt, valamint ezek hozzátartozója,
- b) aki az ügyben bíróként, ügyészként vagy a nyomozó hatóság nyomozási tevékenységet ellátó állományának tagjaként járt vagy jár el, valamint ezek hozzátartozója,
- c) aki az ügyben tanúként, vagy tanú segítőjeként vesz vagy vett részt,
- d) a halál oka és körülményei vizsgálatánál, továbbá a kihantolásnál az az orvos, aki a meghalt személyt közvetlenül a halála előtt gyógykezelt, illetve a halál beálltát megállapította,
- e) a szakértői intézmény és a szervezet szakértője, valamint a szakértői testület tagja, ha az a) pontban meghatározott kizáró ok a szakértői intézmény, a szervezet vagy a szakértői testület vezetőjével szemben áll fenn,
- f) a gazdasági társaság tagja, ha az a) pontban meghatározott kizáró ok a gazdasági társaság vezetőjével, vezető tisztségviselőjével szemben áll fenn, illetve, aki olyan gazdasági társaság tagja vagy alkalmazottja, amelynek tagja vagy alkalmazottja az ügyben már korábban eljár,

²³ A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény 189. § (1-2) bekezdés

²⁴ Be. 189. § (3-4) bekezdés

- g) akit az ügyben szaktanácsadóként vettek igénybe,
- h) akitől elfogulatlan szakvélemény egyéb okból nem várható.²⁵

A Be. szintén szabályozza a szakértő jelenléti, közreműködési, véleményadási kötelezettségét és ezen kötelezettségek megszegése esetén alkalmazható szankciók körét, ami kiterjed a szakértő véleményének előterjesztésével kapcsolatos késlekedésre is. A Be. biztosítja a nyomozó hatósággal hivatásos szolgálati viszonyban álló személy szakértőként történő alkalmazásának lehetőségét abban az esetben, ha nem a nyomozó hatóság állományában teljesít szolgálatot.

A törvény, fontos követelményként továbbra is meghatározza, hogy bizonyítékként nem használható fel a vizsgálat személynek a vizsgálat tárgyára, a vizsgálati eljárásokra és eszközökre, a vizsgálat tárgyában bekövetkezett változásokra és az eljárás alapjául szolgáló cselekményre vonatkozó közlése.

26

Gyakran előfordul, különösen elmeorvos-szakértő vagy pszichológus szakértő által készített vélemény lelet részében, hogy a vizsgált személy olyan közléseket tesz, amely az ügy tárgyát képező büntetőjogi főkérdések eldöntése szempontjából jelentőséggel bírnának, ennek felhasználását azonban a törvény kifejezetten tilalmazza.

Az új Be. szerint a szakvélemény hibáinak orvoslására a felvilágosításadás vagy a szakvélemény kiegészítése, illetve, ha ez nem vezetett eredményre, új szakértő kirendelése szolgál. Ha több szakértő ugyanazon vizsgálati anyag alapján ugyanazon tényre készített szakvéleménye között olyan lényeges eltérés van, amely a döntés szempontjából meghatározó, elsősorban továbbra is a szakértők együttes meghallgatásával kell a hiányosságot orvosolni, ha ez nem lehetséges, harmadik szakértőt kell kirendelni, akinek feladata nem újabb szakvélemény adása, hanem annak eldöntése, hogy a két szakvélemény közötti ellentmondásnak mi az oka és ezt hogyan lehet megszüntetni. A Be. külön megjelöli a szakvélemény fogyatékoságaként a szakvélemény jogszabályban írt kötelező tartalmi elemeinek hiányát.²⁷

²⁵ Be. 191.§

²⁶ Be. 196.§ (3)

²⁷ Be. 197. § (1-3) bekezdés

A törvény egyértelműsíti, hogy a szakértőnek a szakértői vizsgálatért és a szakvélemény elkészítéséért, valamint a megjelenéséért jár juttatás, amely díj és költség együttes megállapítását jelenti. A törvény a díjjegyzék benyújtásától számított egy hónapon belül határozza meg a szakértő díjának megállapítási kötelezettségét.²⁸

A szakértő díja és költsége bűnügyi költség, amelyet kirendelt szakértő esetén a kirendelő előlegez.

A szakértő a vizsgálat lefolytatásához és a szakvélemény elkészítéséhez szükséges valamennyi információt jogosult megszerezni, jelenléti joga van és vizsgálatának lefolytatásával, meghallgatásával kapcsolatosan kérdezési joga van. A szakértő a szakvéleményét szóban vagy írásban terjeszti elő, a tárgyaláson, ha szükséges, a szakértőt meg kell hallgatni, ennek körében tisztázni kell személyazonosságát, vizsgálni kell, hogy kizárásának nincs-e helye, ezt követően a tanúkihallgatásra vonatkozó rendelkezések alkalmazásával kell kihallgatni.²⁹

Amennyiben a szakértő meghallgatása nem szükséges, az írásbeli szakvélemény lényegét kell ismertetni, vagy azt felolvasni. Ha ez szükséges, ennek alapján a szakértőt a tárgyalásra meg kell idézni, ha a szakvélemény hibáját kell orvosolni, vagy az érintettek a szakértőhöz kérdést kívánnak feltenni.

A Be. arra figyelemmel, hogy a Btk. egyes bűncselekmények esetében 12. életévét betöltött, de 14. életévét még nem be nem töltött személyek büntetőjogi felelősségre vonását is lehetővé teszi, szabályozza, hogy ilyen esetben a büntetőeljárásban szereplő fiatalok érettségének vagy értelmi fejlettségének szakértői vizsgálatát is el lehet rendelni.

III.3. Az igazságügyi szakértői tevékenység és szakvéleményadás alapvető szabályai az igazságügyi szakértőkről szóló 2016. évi XXIX. törvény alapján

A Szaktv. értelmező rendelkezései között megtalálhatjuk az igazságügyi szakértői tevékenység jogalkotó által írt definícióját, amely alapján a tevékenységet a jogszabályi feltételeknek megfelelő igazságügyi szakértő, illetve a munkáját segítő egyéb személyek láthatják el. A munkájukat e személyek az őket kirendelő hatóság, bíróság, ügyészség, rendőrség, közjegyző vagy bírósági

²⁸ Be. 199.§

²⁹ Be. 192.§

végrehajtó kirendelése vagy megbízása alapján végzik. Alapvető szervezeti kereteket biztosít a tevékenység elvégzésére a Szaktv. A szakértők jellemzően szakértői díj ellenében látják el tevékenységüket. Lényege pedig, hogy a hatóság eljárásaiban valamilyen különleges szakértelmet - többek között például orvosi szakértelmet, pszichológiai és pszichiátriai szakértelmet, hangtechnikai szakértelmet - igénylő tény vagy egyéb körülmény megállapításra kerüljön vagy megfelelően megítéljék. Ezzel a bizonyítás és nyomozás során felhasználható szakvéleményhez szükséges minden vizsgálatot elvégeznek, előkészítik és elkészítik a teljes szakvéleményt, valamint előterjesztik az igénylő hatóság számára. Amennyiben szükséges a szakvélemény kiegészítése, a hatóság kérésére ez is a tevékenység körébe tartozik.³⁰

A Szaktv. 3. § (1) bekezdése rögzíti, hogy a szakértő a tudomány és a műszaki fejlődés eredményeinek felhasználásával készített szakvélemény alapján a függetlenség és pártatlanság követelményének megtartásával döntse el a szakkérdést, és segítse a tényállás megállapítását.^[19] Ez tehát megköveteli, hogy a szakértő teljes mértékben elfogulatlan legyen az adott ügyet illetően, és csupán a szakmai ismeretei alapján a szakkérdésről döntsön. A szakértő jogosultságai közé sorolható a (2) bekezdés alapján a szakértői díjra való jogosultság.^[20] A díjazásról az igazságügyi szakértők díjazásáról szóló 3/1986. (II. 21.)IM rendelet (a továbbiakban: IM rendelet) rendelkezik.

Az I. számú mellékletben megtalálhatók a szakértői munkadíjak, amely részletezi a szakértők eltérő tevékenységei esetén járó díjakat is.³¹

A következő szakasz alapján igazságügyi szakértői tevékenységet az a természetes személy végezhet, akit a kérelmére a névjegyzéket vezető hatóság (Igazságügyi Minisztérium) a névjegyzékbe, meghatározott szakterületre felveszi, feltéve, ha a törvényben meghatározott feltételeknek megfelel, valamint nem áll fenn vele szemben kizáró ok. A névjegyzékbe való bejegyzés feltételei között szerepel többek között a büntetlen előélet, valamint, hogy nem áll a kérelmező az igazságügyi szakértői vagy a szakterületének megfelelő tevékenység folytatását kizáró foglalkozástól eltiltás hatálya alatt. Továbbá, hogy a kérelmező által megjelölt szakterületen a tevékenység folytatásához szükséges képesítéssel, valamint legalább ötéves szakirányú szakmai gyakorlattal rendelkezik. A feltételek között szerepel még, hogy a jogszabályban meghatározott képzési és vizsgafeltételeket

³⁰ 2016. évi XXIX. törvény 2. § 8. pont

³¹ 3/1986. (II. 21.) IM rendelet az igazságügyi szakértők díjazásáról I. számú melléklet.

teljesítette. Az igazságügyi szakértők a szükséges jogi ismereteket az igazságügyi miniszter által szervezett oktatáson szerzik meg, az erről való jogi vizsga sikeres teljesítése pedig újabb feltétele a névjegyzékbe történő bejegyzésnek. Amennyiben a jogszabály kötelező kamarai tagságot ír elő, akkor a kérelmező a szakterületen működő szakmai kamara tagja kell, hogy legyen, valamint kötelezettséget kell vállalnia arra vonatkozóan, hogy a hatósági kirendelésnek eleget tesz. A névjegyzékbe történő felvételre kérelmet benyújtó személy nem állhat cselekvőképességet érintő gondnokság, támogatott döntéshozatal vagy közügyektől eltiltás hatálya alatt. Az igazságügyi szakértő az eskü letételét követően kezdheti meg tevékenységét.³²

A szakértők jogai és kötelezettségei

A Szaktv. külön részben rendelkezik arról, milyen jogok illetik és kötelezettségek terhelik a szakértőt az eljárása során. A szakértők jogosultságai vonatkozásában már megemlítettem, hogy tevékenységük elvégzéséért szakértői díjban részesülnek. Továbbá, a jogszabály 39. § (1) bekezdése alapján, amennyiben a szakvélemény elkészítéséhez szükséges, jogosultsága van, hogy a kirendelésben közölt adatokon felül további adatok közlését, iratok, vizsgálati tárgyak rendelkezésre bocsátását kérje a hatóságtól, illetve az eljárásban részt vevőktől. A 40. § (1) bekezdése szerint a szakértő a tevékenysége során, valamint annak szakszerű és törvényes ellátása céljából a rendelkezésére bocsátott vagy tudomására jutott személyes adatokat jogosult kezelni. Mindezek tekintetében azonban a titoktartási kötelezettség terheli, valamint az ügyre vonatkozó bármely tényről és adatról kizárólag a hatóság, és az adatok kezelésére jogosult más szerv vagy személy számára nyújthat tájékoztatást. A szakértőt bejelentési kötelezettség terheli a nyomozó hatóságokkal szemben, amennyiben a vizsgálat során az adott eljárás tárgyát nem képező személy elleni erőszakos, korrupciós vagy hivatali bűncselekmény elkövetésére utaló körülményről vagy olyan bűncselekmény elkövetésének szándékáról szerez tudomást, amely más személy életét, testi épségét vagy egészségét veszélyeztetné. A szakértő kötelezettségének körébe tartozik továbbá, hogy az igazságügyi szakértői tevékenységéről nyilvántartást köteles vezetni, annak nyomon követése céljából. A nyilvántartás pontos adattartalmát a törvény határozza meg.³³

³² 2016. évi XXIX. törvény 5. §.

³³ 2016. évi XXIX. törvény 39-41. §, 43. §.

A szakértő kirendelése körében további kötelezettségeket tartalmaz a Szaktv. 45. § (4) bekezdése, amely értelmében a szakértő kötelezettségei közé tartozik, hogy a tudomására jutástól számított tíz napon belül - igazságügyi szakértő öt napon belül - köteles közölni a hatósággal, ha a személyére nézve törvényben meghatározott kizáró ok áll fenn, a feltett kérdések nem tartoznak azon szakismeretek körébe, amelyekben jogosultsága lenne eljárni vagy a szakterületen belül más részterületre vonatkozik, amelyben felhatalmazás hiányában nem járhat el. Továbbá, amennyiben tevékenységének ellátásában valamilyen fontos ok akadályozza, ha más szakértő igénybevételére is szükség van a vizsgálat elvégzéséhez, ha nem képes a megadott határidőn belül feladatát ellátni, ha a kérdést illetően kizárólag szervezet jogosult szakvéleményt adni vagy amennyiben díjazása meghaladja a letétbe helyezett összeget.³⁴

A szakértő kirendelése

A szakértő kirendelés alapján járhat el, és tevékenysége során a kirendelésben foglaltakhoz kötve van. A kirendelés tartalmi elemeit a 45. § (2) bekezdése rögzíti, amely szerint a kirendelésnek tartalmaznia kell többek között a tényállás rövid ismertetését, és azokat a kérdéseket, amelyekre a szakértőnek tevékenysége során választ kell adnia, valamint a szakértői feladat teljesítéséhez szükséges minden adatot. A kirendelésben meg kell jelölni a szakvélemény előterjesztésére meghatározott határidőt és, amennyiben soronkívüliség szükséges, az arra való utalást is.³⁵ A bíróság köteles tájékoztatni a feleket arról, hogy mely kérdések bizonyulnak szakkérdésnek, ezáltal tehát amelynek bizonyításához és elbírálásához különleges szakértelemre van szükség, így szakértő igénybevétele szükséges.³⁶

A szakvélemény

„A szakvélemény olyan bizonyítási eszköz, amelyet a szakértő a tudomány és a műszaki fejlődés eredményeinek felhasználásával készít.”³⁷ A Szaktv. 47. §-a alapján a szakértő az írásban vagy szóban

³⁴ 2016. évi XXIX. törvény 45. § (4) bekezdés.

³⁵ 2016. évi XXIX. törvény 45. § (2) bekezdés.

³⁶ igazságügyi szakértőkkel kapcsolatos szabályozás és feladatok, lehetséges eszközök az eljárás gyorsítása érdekében, 7. o., https://birosag.hu/sites/default/files/2018-08/24_dok.pdf 2023.05.10.

³⁷ BALLÁNÉ FÜSZTER Erzsébet: Krimináltechnika, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019, 52. o.

is előterjeszhető szakvélemény szakmai megállapításaival összefüggésben nem utasítható. A szakvéleményt papír alapon vagy elektronikus formában kell kézbesíteni a hatóság részére.

A szakvélemény részei:

- a lelet,
- a vizsgálat módszerének rövid ismertetése,
- a szakmai ténymegállapítások,
- a szakértő véleménye,
- ha az ügyben korábban vizsgálat lefolytatására került sor és a kirendelés erre kiterjed, a korábbi vizsgálatra vonatkozó adatok és megállapítások értékelése,
- (amennyiben van hatályos) a módszertani levélre történő utalást, illetve az abban foglaltaktól eltérés indokait,
- annak megjelölését, hogy mely szakterületen jogosult szakvéleményt adni, illetve, hogy eseti szakértőként jár el,
- annak feltüntetését, hogy szakkonzultánst, szakértőt vagy segédszemélyzetet vett igénybe és azt, hogy ezek a személyek milyen módon működtek közre.

A szakvélemény, kizárólag a szakkérdésre vonatkozhat és jogszabály eltérő rendelkezésének hiányában, jogkérdésben a szakértő nem dönthet. A szakvélemény egyesített vagy együttes formában is előterjeszhető. A Szaktv. értelmező rendelkezése értelmében egyesített szakvélemény több, különböző szakterületre bejegyzett igazságügyi szakértő által készített, egységes okiratba foglalt szakvélemény, míg együttes szakvélemény alatt több, azonos szakterületre bejegyzett igazságügyi szakértő által készített, egybehangzó, egységes okiratba foglalt szakvéleményt értünk.¹ Következésképpen alapvető különbség, hogy a szakvélemény azonos vagy különböző szakterületre bejegyzett igazságügyi szakértő által készült.³⁸

A szakértői díj

A szakértői díj vonatkozásában a jogszabály 49. §-a kimondja, hogy azokban az ügyekben, amelyekben a hatóság hivatalból folytat le bizonyítást, vagy a bizonyítás hivatalból történő elrendelésének is helye

³⁸ 2016. évi XXIX. törvény az igazságügyi szakértőkről 2. § 2-3. pont, 47. §

lenne, az egyes vizsgálatok díját a miniszter rendeletben határozza meg. Egyéb esetben a szakértő maga állapítja meg a díjat, azonban köteles az érvényesíteni kívánt díján belül az egy órára eső munkadíja összegét, illetve tételes munkadíját megállapítani. A szakértő a tárgyaláson történő megjelenésért jelenléti díjra, az utazással eltöltött időre pedig felszámított óradíjra és utazási költségtérítésre jogosult. A munkadíj mellett a költségtérítés körében a szakértő a szakvélemény elkészítésével kapcsolatban minden felmerült, szükséges és igazolt kiadását költségként felszámíthatja.³⁹

A kirendelő hatóság egyes kötelezettségei a szakértői eljárás vonatkozásában

A Szaktv. alapján a szakértőt kirendelő hatóságot kötelezettségek terhelik a szakértő eljárásával összefüggésben. A hatóság a névjegyzéket vezető hatóságnak bejelenti, ha a szakértő tevékenységével vagy a szakvéleménnyel kapcsolatban bármilyen hibát észlel. Nevezetesen, ha a szakvélemény homályos, hiányos, önmagának ellentmondó vagy egyébként helyességéhez nyomatékos kétség fér és a szakvélemény fogyatékosága a szakértő meghallgatásával sem orvosolható, ha a szakértő a szakvélemény előterjesztésével jelentős késedelembe esett és nem menti ki, ha nem közli határidőben a hatósággal, hogy kizáró ok áll fenn tevékenységének ellátását illetően vagy egyéb okból nem tud eljárni, és emiatt az eljárás elhúzódott vagy az indokolatlan költséget okozott. Továbbá, ha a szakértő a szakvélemény előterjesztésével egy évet elérő késedelembe esett - ez a névjegyzékből való törlés indokául szolgálhat. Illetve, ha a szakértő a névjegyzékben szereplő elérhetőségi címén a küldemények átvételét nem biztosította vagy, ha a hatóság tudomására jut, hogy a magánszakértő a törvényben meghatározott kötelezettségeinek nem tett eleget. A hatóság a bejelentésre a tudomásszerzéstől számított tizenöt napon belül köteles, és egyidejűleg a szakértő részére is meg kell küldenie.⁴⁰

Továbbá, a hatóság kötelezettségei körébe tartozik, hogy a szakértő számára köteles megküldeni az ügy érdemében hozott jogerős vagy véglegessé vált döntés másolati példányát. Ez a kötelezettség abban az esetben is terheli a hatóságot, ha a szakértő szakvéleményét a bizonyítékok köréből alkalmatlanság vagy más ok miatt kirekesztette.⁴¹

³⁹ 3/1986. (II. 21.) IM rendelet 3. § (1) bekezdés, 6. § (1) bekezdés.

⁴⁰ 2016. évi XXIX. törvény 55. §.

⁴¹ 2016. évi XXIX. törvény 56. §.

IV. A pszichológiai szakértői tevékenység külön szabályai

A jogalkalmazás során igénybe vett számos „különleges szakértelem” egyike az igazságügyi pszichológia. A pszichológiát úgy lehet meghatározni, mint a viselkedés és a mentális folyamatok tudományos tanulmányozását. ⁴²A pszichológia a lelki folyamatokkal, jelenségekkel foglalkozó tudomány, ami magában foglalja mind az egészséges, mind a kóros lelki működések széles skáláját az érzékeléstől a személyiségfejlődésen át a kóros lelki jelenségek törvényszerűségeinek feltárásáig. A pszichológus szakértő más attitűddel közelít a vizsgált személyhez, mint a nyomozó, vagy akár a bíró, hiszen a pszichológus nem elsősorban a bűncselekményre, annak körülményeire kíváncsi, hanem a személyiség minél pontosabb megismerése a célja. ⁴³

A pszichológus szakértői kompetencia

A pszichológus szakértő szakemberi minőségében kerül be a jogalkalmazási folyamatba. Így jelen lehet, mint igazságügyi szakértő (alapvető célja az igazságszolgáltatás segítése szakkérdések eldöntése,), vagy szaktanácsadó (például: poligráfos vizsgálat), vagy tanú, mint kezelő pszichoterapeuta (alapvető célja a segítség, gyógyítás, vagy nála tárul fel egy abusus). Fontos hangsúlyozni, hogy az igazságügyi pszichológus szakértőnek a hatóság, a bíróság által feltett kérdéseket kell megválaszolnia és nem feladata az általa megvizsgált személy kezelése, gyógyítása, terápia folytatása. A szakértőnek feltett kérdések főként az érintettek pszichés státuszának, esetleges betegségeinek pszichés zavarainak megállapítására vonatkoznak, de előfordulnak jövőre utaló kérdések is. Az igazságügyi pszichológus szakértő tevékenysége a különböző eljárások során tartalmában, irányában igen eltérő lehet.

A pszichológus szakértő éplélektani jelenségekkel foglalkozik, így önálló szakvélemény elkészítésére jogosult minden olyan kérdésben, melynek megválaszolásához kizárólag lélektani ismeretek szükségesek. Ez egyben azt is jelenti, hogy a megbízásban a neki feltett kompetencia-idegen kérdésekre nem kell és nem is szabad válaszolnia. Egyéb kérdésekben az adott szakterület szakértőjével működik közre. Fontos hangsúlyozni, hogy a pszichológus szakértő tevékenysége nem terjedhet ki a beszámíthatóság, a pszichoaktív szer függőségének a kérdéskörére, mert ez az

⁴² Atkinson - Atkinson - Smith - Bem, 1993., 17. oldal

⁴³ Orosházi - Német - Faragó, 2000., 109. oldal

igazságügyi elmeorvos-szakértő kompetenciájába tartozik. ⁴⁴A büntetőeljárások során gyakran fordul elő, hogy az igazságügyi pszichológus szakértők közreműködőként vesznek részt elsősorban a tesztek felvétele és kiértékelése révén az igazságügyi pszichiáter szakértő mellett. A pszichiáterek a pszichiátriai diagnózis pontosításához, az ún. differenciál diagnosztikához, a személyiségkép pontos megrajzolásához szokták igénybe venni a pszichológusok speciális ismereteit.⁴⁵ A pszichológus szakértő nem állapíthat meg kóros elmeállapotot, azonban segítséget nyújthat az orvosszakértőnek a kóros elmeállapotok, illetve súlyos személyiségzavarok véleményezése során.

Amennyiben pedig a pszichológus szakértő az általa elvégzett vizsgálatok alapján olyan pszichopatológiai ismérveket valószínűsít, melyek kóros elmeállapotra utalnak, köteles erre a szakvéleményében a kirendelő figyelmét felhívni és elmeorvos-szakértő kirendelését javasolni.⁴⁶

A pszichológus szakértői tevékenység folytatásának feltételei

Az igazságügyi pszichológus szakértő egy olyan igazságügyi szakértő, aki rendelkezik a klinikai és mentálhigiéniai felnőtt- és gyermek szakpszichológia megnevezésű szakterület képzési követelményeinek megfelelő szakképzettséggel.

Az igazságügyi pszichológus az a szakpszichológus, aki a Magyar Igazságügyi Kamra tagja, szakértői igazolvánnyal rendelkezik és az igazságügyi pszichológia definíciójában meghatározott elméleti és gyakorlati ismereteknek birtoklása révén speciális tevékenységet végez:

1. megbízás folytán,
2. a megbízó (az igazságszolgáltatás) számára felhasználható formában,
3. titoktartás mellett, ami alól csak a jogszolgáltatás keretében kap felmentést.⁴⁷

Igazságügyi szakértőként az a pszichológus járhat el, aki rendelkezik a megfelelő képzettséggel és gyakorlattal és akit az Igazságügyi Minisztérium ennek igazolását követően az igazságügyi szakértők névjegyzékébe felvesz.

⁴⁴ Komóczy, 2004., 100-101. oldal

⁴⁵ Fekete-Grád, 2012., 325. oldal

⁴⁶ Orosházi-Német-Faragó 2000 23. oldal

⁴⁷ 20. számú módszertani levél

A pszichológus szakértői tevékenység szakmai szabályai (a 10. és 20. számú módszertani levél)

Az igazságügyi pszichológus szakértők munkáját alapvetően meghatározzák a tevékenységre vonatkozó szakmai-etikai szabályok, továbbá tartalmi vonatkozásban az Igazságügyi Orvosok Szakmai Kollégiumának állásfoglalásai. A pszichológus szakértők munkáját a szakmai etikai szabályok mellett jelentősen befolyásolják az e témakörben kiadott módszertani levelek.

Az igazságügyi pszichológus szakértők működési körét érintően két módszertani levéllel kell foglalkozni: a korábbi Országos Igazságügyi Orvostani Intézet 10. számú módszertani levelével, melyet felváltott az ugyanezen tevékenységet érintő 20. számú módszertani levél. Ezen módszertani levelek hatályukat veszítették, az Intézet is megszűnt 2015. szeptember 15-vel, azonban ezen módszertani levelekben megfogalmazott szakmai iránymutatások mai is gyakorlati szabályként és iránymutatásként használatosak.

A 10. számú módszertani levél pontosan meghatározza az igazságügyi pszichológus szakértő működési körét, és pontosan meghatározza azt, hogy mikor járhat el önálló pszichológus szakértőként, mikor kell igazságügyi orvos-, és elmeszakértővel együttműködni, mikor jár el szaktanácsadóként és mikor nem illetékes nyilatkozni.

A módszertani levél ezen túlmenően általános szakmai szempontok meghatározásával iránymutatást ad a szakértői vélemény tartalmára vonatkozóan. Így meghatározza azt, hogy a kirendelt hatóságokkal milyen kapcsolatban kell lenni, véleménye megfogalmazásának melyek az irányadó és célszerű szempontjai. A módszertani levél külön kiemeli azt is, hogy a szakértő akkor jár el helyesen, ha a szavahihetőségre vonatkozó kérdést visszautasítja, hiszen a válasz informatív értéke az adott ügy szempontjából mindig labilis, hiszen a szavahihető ember is hazudhat és a pseudológiára hajlamos is mondhat igazat.

A módszertani levél a továbbiakban részletezi, hogy az igazságügyi pszichológus szakértői véleménynek milyen szerkezetűnek kell lennie, és az egyes pontok mit tartalmazzanak. Ezen kívül kitér a hatósági eljárások leggyakoribb esetcsoportjaira, az általában alkalmazott módszerekre.

Ezeknél megfigyelhető, hogy hangsúlyos szerepet kapnak a gyermekeket érintő vizsgálatok. Vezető helyet foglal el a hazai gyakorlatban a Rorschach vizsgálat, amely nagyon sok információt szolgáltat a bírói gyakorlat számára jelentős kérdésekben.

A 10. számú módszertani levelet váltotta fel a 20. számú módszertani levél, mely már részletesebben és pontosabban határozza meg az igazságügyi pszichológus tevékenységét, kompetenciáját, pszichodiagnosztikai munkájának jellemzőit büntető eljárásban, a polgári perekben és közigazgatási ügyekben. A módszertani levél a szakértői vélemény szerkezetét is tovább részletezi, a vizsgálatok tekintetében pedig részletesen felsorolja, hogy mely vizsgálati módszert kell alkalmazni a személyes vizsgálatnál, teljesítményvizsgálatnál, műszeres vizsgálatoknál. Ezen túlmenően tíz pontba szedve részletezi a szakértő kompetenciát, a megbízásban szereplő kérdések alapján.

A módszertani levél III/1. pontja tartalmazza az igazságügyi pszichológus szakértő büntető eljárásban követendő feladatait és iránymutatásait. A büntetőperek folyamatában a szakértésre gyakran a pszichiáter szakértővel együtt kerül sor. A vizsgálat időpontja szerint a megbízás történhet nyomozati szakban és tárgyalási szakban is.

V. Az igazságügyi elmeorvos szakvélemény speciális szabályai

A büntetőjog egyik alapfeltevése, hogy a személyek rendelkeznek beszámítási képességgel, azaz valódi szabad akaráttal magatartásuk kialakításában. Belátják magatartásuk lehetséges következményeit, és képesek is arra, hogy magatartásukat ezen felismeréshez igazítsák. Elmebetegség esetén az igazságügyi elmeorvos szakértőre hárul az a feladat, hogy megállapítsa, hogy az elkövető rendelkezett-e vagy sem, illetve csak korlátozott beszámítási képességgel. A jelentősége ennek a kérdésnek óriási, hiszen az elkövetéskori beszámítási képesség hiányában a személyt felmentik és kényszergyógykezelését rendelik el, korlátozott beszámítási képesség esetén büntetés szabható ki, de az korlátlanul enyhíthető, míg a teljes beszámítási képesség meglétekor az

elkövetőnek teljes mértékben felelnie kell (természetesen egyéb feltételek megléte esetén) a cselekedetért.⁴⁸

Annak eldöntése, hogy a terhelt szenvedett-e a cselekmény elkövetésekor az elmeműködés olyan kóros állapotában, amely a beszámítási képességét kizárta, vagy korlátozta, egyértelműen különleges szakértelmet igénylő kérdés, ezért az ügyész, illetve a bíróság köteles igazságügyi elmeorvos szakértőt kirendelni.⁴⁹

Külön kérdés nélkül is ki kell térni arra, hogy a vizsgált személynél a bűncselekmény, idején, és a szakértői vizsgálat idején volt-e kórismézhető elváltozás, vagyis a véleményt két különböző időpontra kell megadni. Válaszolni kell az elrendelő hatóság egyéb kérdéseire. Meg kell említeni, ha különböző körülmények akadályozzák a határozott szakértői állásfoglalást - pl. továbbá adatok hiánya, a betegség jellege, a tanúvallomások ellentmondása stb. - és ezeket részletesen fel is kell sorolni.⁵⁰

A szakvélemény tehát egy szintézis: a pszichiátriai, pszichológiai vizsgálat, a bűncselekmény, a személyiség, a situációelemzés, illetve ezek összefüggéseinek eredménye. Szerepelnie kell benne a vizsgált személy vizsgálatkori és a cselekmény elkövetéskori mentális állapotának. Ki kell terjednie arra, hogy ezen betegség milyen módon befolyásolta a beszámítási képesség belátási, illetve akarat elemét a konkrét cselekmény elkövetésekor, a diagnosztizált betegségnek milyen tünetei voltak jelen, milyen a betegség lefolyása. Szót kell ejteni továbbá, hogy milyen egyéb kiegészítő információforrások kerültek megvizsgálásra, illetve hogy az idő múlása hogyan befolyásolhatta a szakvélemény megbízhatóságát.⁵¹

⁴⁸ Dr. Domán Auguszt: Az igazságügyi orvosszakértő feladatának nehézségei a beszámítási képességet illetően

⁴⁹ 2017. évi XC. tv. 188. § (1) bek.

⁵⁰ Dr. Domán Auguszt: Az igazságügyi orvosszakértő feladatának nehézségei a beszámítási képességet illetően

⁵¹ Dr. Domán Auguszt: Az igazságügyi orvosszakértő feladatának nehézségei a beszámítási képességet illetően

VI. Az igazságügyi orvosszakértői tevékenység speciális szabályai

Országos Igazságügyi Orvostani Intézet 16. számú módszertani levele a testi sérülések és egészségkárosodások igazságügyi orvosszakértői véleményezéséről, bár már nem hatályos de jelenleg is iránymutatásként szolgál.

A Btk. 170. §-a a testi sértéseknek - éppen a sérülések gyógytartamára figyelemmel - két alapváltozatát különbözteti meg: a 8 napon belül és a 8 napon túl gyógyuló testi sértéseket. A tényleges gyógytartam, a büntetőeljárást befolyásoló fogalom, az orvosszakértő mérlegelése alapján megállapított, az anatómiai és funkcionális gyógyulást is figyelembe vevő, esetenként meghatározott gyógyulási idő.

Az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekményeknél különös jelentősége van az okozati összefüggés vizsgálatának, mert az enyhébb vagy súlyosabb minősítés alapja éppen az, hogy mi tekinthető a gyógyulás tényleges időtartamának. Ezért az orvosszakértőnek vizsgálnia kell, hogy a gyógytartam - mint eredmény - kizárólag az elkövető tevékenységéből eredő-e vagy más kívülálló okok is közrehatottak.

Az orvosszakértői vélemény három részből áll, melyek a következők:

1. Felzet
2. Lelet
3. Vélemény

Az Felzet tartalmazza a hatóság kirendelésének ismertetését: milyen hatóság és milyen ügyszám alatt; kinek és milyen ügyben kéri a vizsgálatot,; a hatóság kérdéseinek taxatív felsorolását. Fel kell tüntetni, hogy a szakértő kapott-e és milyen bűnjeleket vizsgálatra, valamint az ezekkel kapcsolatos kérdéseket is. Ha vizsgálat történik, itt rögzítendő a vizsgált személy személyi adatai, valamint a személyazonosság igazolásának módja. Tartalmazza továbbá az előzményeket; az ügy - szakértővel közölt - tényeinek, adatainak összefoglalását.

A lelet - ha vizsgálat történt - magába foglalja: a kórelőzményi adatokat a szomatikus vizsgálat adatait, a kiegészítő vizsgálatok adatait az orvosi adatokat. Itt kell ismertetni a korábban keletkezett

iratok (leletek) alapján a sérülések leírását, a kórlefolyást, az utókezelés és a szükség szerint beszerzett egyéb, korábbi kezelések adatait. Az iratok alapján adott szakértői vélemény leleti részében részletesen össze kell foglalni az eljárás orvosszakértők szempontjából jelentős adatait is. Az iratok tanulmányozásakor kiemelendők az ügy eldöntéséhez szükséges és fontos vallomások, kijelentések, megjelölve, hogy az kitől származik. Ide kerülhetnek még az ügy orvosszakértői eldöntéséhez jelentős, de nem orvosi okmányok, illetve más szakértői állásfoglalások adatai is.

A vélemény a leletből adott orvosszakértői következtetés. Tartalmazza a kórismét és a kórisme indokolását, a hatóság és a felek minden kérdésére adott választ. A véleménynek elemzően kell indokolnia, hogy az állásfoglalás milyen következtetés során alakult ki.

Igen fontos a sérülések elhelyezkedésének, méretének pontos leírása, mértékek, mm, cm megadása, amelyet - anatómiai testtájanként - valamilyen anatómiai fix ponthoz viszonyítva kell leírni. A Pontosan le kell írni a seb alakját, méreteit és egyes részeit, mert azokból az erőbehatásra, jellegére, az eszközre, az irányra, a sérülés súlyosságára, keletkezési módjára, adott esetben a sérülések, illetve a sérüléseket okozó behatások számára, az erőbehatás körülményeire stb. lehet következtetni A sebek leírásánál az orvosi gyakorlatban használatos, érthető és utólag elemezhető magyar kifejezéseket kell használni.

VII. A kutatás indokai és célja

A szakdolgozatomban a szövegelemzés módszerét alkalmazva, ítéleteken keresztül vizsgáltam, hogy a büntetőeljárások során a szakvéleményben foglaltak milyen hatással vannak a jogi döntéshozatalra. Vizsgálatom egyrészt annak megválaszolására irányult, hogy a bíróság a döntése meghozatalakor elfogadta-e a szakértői véleményében foglaltakat? Azokban az esetekben ahol nem fogadta el, mi volt ennek az indoka?

A hipotézisem szerint ugyanis amennyiben szakértő kirendelésére sor kerül, a bíróság - amennyiben annak ellentmondásossága vagy hiányossága nem merül fel- elfogadja a szakvéleményben foglaltakat, hiszen a szakértő megállapításai, a bíró élettapasztalata mellett, nagy segítséget jelentenek a

megfelelő döntés kialakításában. Ezalatt nemcsak a tényállás megállapítása értendő, hanem vádlott számára a legmegfelelőbb büntetés kiszabása is. Hiszen könnyebb a megfelelő büntetési nemet és mértéket megtalálni olyan vádlott számra, akinek ismerjük a személyiségét és tetteinek indítékait.

A vizsgálatom másrészt arra irányult, hogy dominánsabb szerep jut-e a bizonyítékok értékelése során a szakvéleménynek vagy ugyanolyan súllyal értékelendő, mint a többi bizonyíték?

A hipotézisem szerint a szakvélemény nem tudományos ítélet, hanem a bizonyítékok egyike, amelynek bizonyító erejéről a bíróság részletes értékelés és a többi bizonyítékkal történő összevetés alapján határoz. Amennyiben a bíró a szakértők véleményét nem találja meggyőzőnek, úgy aggályainak közlése mellett a bírósági tárgyalásra megidézve őket, felvilágosítást kell kérnie, ennek eredménytelensége esetén pedig más szakértőket kell kirendelnie.

A fenti hipotézisek alátámasztásához, vagy éppen azok cáfolatához elengedhetetlen volt a joggyakorlat átfogó elemzése, ezért a szakdolgozatomban levont következtetéseim alapját 50 darab olyan ítélet képezte, amelyeket az Egri Törvényszéken és az illetékességi területén működő Járásbíróságok előtt folyamatban volt büntetőeljárások közül választottam ki.

A kutatás során alkalmazott vizsgálati szempontok részletezése

A vizsgálandó ítéletek kiválasztásánál fontosnak tartottam az aktualitást, ezért törekedtem arra, hogy az ítéletek viszonylag frissek legyenek, így ügyszám szerint nézve az ítéletek 2012. év és 2022. év között születtek. Álláspontom szerint ugyanis a kutatás során pontosabb információk nyerhetők akkor, ha az elemzéshez olyan ítéleteket veszek alapul, amelyek nem vesznek a múlt homályába, így azokban nyomon követhetők az adott kor társadalmi elvárásai, kriminálpolitikai tendenciái.

A kutatásom alapját képező büntetőügyek kiválasztásánál alapvető követelmény, hogy az ítéletekben legalább említés szintjén szerepeljen a „szakvélemény” szó.

A kutatásom során az alábbi szempontok szerint csoportosítom a vizsgált ügyeket:

1. eljáró bíróság (Törvényszék vagy Járásbíróság),
2. a szakértő kirendelésére már a nyomozás során, vagy csak a bírósági eljárásban kerül sor,

3. bűncselekmény típusa,
4. szakértő kirendelése a sértett, vagy a vádlott, vagy mindkettő vonatkozásában történik,
5. igazságügyi pszichológus szakvélemény, vagy igazságügyi elmeorvos szakvélemény vagy igazságügyi orvos szakvélemény beszerzésére kerül sor,
6. milyen szempontok szerint vizsgálja a szakértő az érintetteket,
7. milyen megállapításra jut a szakértő,
8. elfogadja-e a bíróság a szakvéleményben foglaltakat, ha nem akkor annak mi az oka,
9. milyen megállapításra jut a bíróság a vádlott beszámítási képességét illetően és milyen bűncselekmény miatt vonja felelősségre.

VIII. A kutatás eredményének bemutatása

A kutatásom során Heves Megyében összesen 50 ügyet vettem górcső alá. A vizsgált 50 ügy túlnyomó többségében - szám szerint 40db ügy esetén - az Egri Törvényszék járt el, még a további 10 db ügy az Egri Járásbíróság hatáskörébe tartozott. Az elemzett ügyek vagy elsőfokon emelkedtek jogerőre, vagy amennyiben fellebbezés történt, az ügy másodfokon helybenhagyással zárult.

Az elkövetett bűncselekmények vizsgálata során a bűncselekmények csoportosításánál mellőztem annak megjelölését, hogy a vádlott az adott bűncselekményen belül mely fordulatot valósította meg, továbbá mellőztem a rendbeliséget is.

Ha a védett jogi tárgyat tekintve kell csoportosítanom az elkövetett bűncselekményeket, akkor egyértelműen látszik, hogy az első helyen az emberi élet és testi épség állt a legnagyobb arányban, a veszélyeztetett helyen majd követte a nemi erkölcs és a nemi önrendelkezés szabadsága. A kiskorú veszélyeztetése is kiemelt helyet foglal el a sorban, viszont a vizsgált ügyekben ezek a bűncselekménynek több esetben járulékosak voltak. Értem ezalatt azt, hogy a kiskorú sértettek sérelmére elkövetett nemi élet szabadsága elleni bűncselekményekkel együtt a kiskorú veszélyeztetésének bűncselekménye is magvalósult több esetben.

A vizsgált ügyekben elkövetett bűncselekmények	Az előfordulás gyakorisága az összes vizsgált ítéletre vetítve (50)
nemi élet szabadsága elleni bűncselekmények	18
emberölés	11
testi sértés	10
kiskorú veszélyeztetése	4
zaklatás	6
kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása	1

Emberölés büntette miatt indult büntetőeljárások

A vizsgált ítéletek közül emberölés büntette vagy annak kísérlete 11 esetben fordult elő. Valamennyi esetben megtörtént a nyomozás során a vádlott vonatkozásában igazságügyi elmeorvos szakértő a sértett esetében pedig igazságügyi orvosszakértő kirendelése. Ezekben az ügyekben a bíróság a tárgyaláson is meghallgatta a szakértőket, akik valamennyi esetben fent is tartották a szakvéleményben foglaltakat.

A vizsgált ügyek közül 6 esetben a sértett halála nem következett be, mert a bűncselekmény kísérleti szakban maradt. Ezekben az esetekben az orvosszakértőhöz intézett kérdések arra irányultak, hogy milyen sérülések találhatók a sértetten, azokon milyen módon vagy eszközzel keletkeztek, keletkezhetek a vizsgálatra megküldött eszköztől, és a sérülések keletkezhetek-e úgy, ahogy az előzményi adatok tartalmazzák, maradandó fogyatékoság vagy súlyos egészségromlás kialakult-e.

Az orvosszakértői véleményben foglaltakat ezekben az esetekben a bíróság elfogadta, kiegészítés pontosítás nem történt. Az elmeorvos szakértőhöz intézett kérdések pedig arra irányultak, hogy vádlottat esetleges kóros elmeállapota korlátozta vagy akadályozta e abban hogy a cselekménye társadalomra veszélyességének körülményeit felismerje és e felismerésnek megfelelően cselekedjen, ha igen milyen fokban, fennállhat-e a kóros elmeállapot színlelése, bűnismétlés veszélye fennáll-e. Azoknál a vádlottaknál akik kihallgatásuk során emlékezet kiesésre hivatkoztak, kérdés volt az is, hogy létrejöhetett-e részleges vagy teljes emlékezetkiesés. A szakvélemények szerint a vádlottak kóros elmeállapotot megalapozó mentális zavarban nem szenvedtek sem a vizsgálat, sem az elkövetés idején, esetükben sem gyengeelméjűség, sem szellemi leépülés, sem tudatzavar, sem egyéb mentális zavar nem volt alátámasztható. Valamennyi vádlottnál diagnosztizálható volt személyiségzavar, de ez sem kizáró sem korlátozó hatással nem bírt.

A vizsgált ügyek közül egy esetben, melyben a bűncselekmény szintén kísérleti szakban maradt- a bíróság a egyetértve a szakértő megállapításaival - a vádlottat felmentette és kényszergyógykezelését rendelte el a kóros elmeállapotára tekintettel. Ez az ügy abból a szempontból sajátos, hogy a sérülések miatt- feltételezhetően amiatt, hogy 8 napon belül gyógyultak- orvosszakértő kirendelésre nem került sor. A vádlott esetében azonban igazságügyi pszichológus és elmeorvos szakvélemény beszerzése is megtörtént. Az igazságügyi pszichológus a vádlott személyiség szerkezetére, értelmi

fejlettségére, sértettekhez való viszonyára motivációjára, terjedt ki. A szakvélemény átlagos intellektus mellett, paranoid személyiségzavart állapított meg, a vádlott a sértettekről indulat nélkül beszélt, cselekményét megbánta, tette büntetőjogi következményeit felismerte.

Az elmeorvos szakértő által készített szakvélemény szerint a vádlott mind az elkövetéskor mind a vizsgálatkor skizoaffektív zavar talaján kibontakozott pszichotikus állapota miatt kóros elmeállapotban szenvedett, ami miatt képtelen volt cselekményei következményeinek felismerésére és arra, hogy ennek megfelelően cselekedjen. A bíróság ebben az esetben is a szakvéleményben foglaltakkal egyetértett, az abban foglaltak következtében a vádlottat felmentette, kényszergyógykezelésének elrendelése mellett.

A kiválasztott ügyek közül négy esetben az emberölés nem maradt kísérleti szakban, a sértettek halála bekövetkezett. Ezekben az esetekben a szakértők kirendelése a nyomozás során történt, a szakértők bírósági meghallgatása ugyanakkor csak a négyből két esetben valósult meg, melynek oka az volt, hogy két esetben az ügy előkészítő ülésen befejeződött. Az igazságügyi orvosszakértői boncolás során a szakértőnek a halál pontos ideje időtartama és oka mellett, arra is választ kellett adnia, hogy a sértetten hol és milyen sérülések találhatóak, ezek a sérülések ok-okozati összefüggésben állnak-e a bekövetkezett halállal, valamint, hogy a sértett életét az időben érkező segítség megmenthette-e volna.

Ezekben az ügyekben a vádlottakat igazságügyi pszichológus és igazságügyi elmeorvos szakértő is vizsgálta. Az igazságügyi pszichológus szakvélemények a vádlottak értelmi fejlettségére, személyiségére, agresszivitásra való hajlamára esetlegesen fennálló patológiás személyiségváltozására, és belső motivációjára vonatkozó adatokat tartalmaztak, valamint kitértek arra, hogy fennállhat-e konfabulációra való hajlam, és szerepe volt-e az elkövetésben alkohol, kábítószer fogyasztásnak. A szakvélemények valamennyi vádlott esetében laza mentális fékrendszert, szorongást és alacsony intellektust állapítottak meg.

Az elmeorvos szakértői vizsgálatok során a vizsgálatok tárgyát az képezte, hogy megállapítható-e akár az elkövetés, akár a vizsgálat idején kóros elmeállapot, amennyiben igen, indokolt-e kényszergyógykezelés, illetve ezen túlmenően vizsgálat tárgyát képezte, hogy fennállhat-e kóros elmeállapot, vagy emlékezetkiesés színlelése, illetve, hogy az elkövetéskor kóros vagy szokványos

indulati, illetve ittas állapot volt-e megállapítható, valamint az elkövetők alkoholistának vagy kábítószerfüggőnek tekinthetők-e. A szakvélemények valamennyi esetben azt állapították meg, hogy bár a kóros elmeállapot fennállt, de ez az állapot csak közepes fokban korlátozta a vádlottakat, így kényszergyógykezelésük nem indokolt, ugyanakkor pszichiátriai kezelésük igen. Valamennyi vádlottnál paranoid tudathasadásos elmebetegség volt megállapítható, alkoholfüggőség azonban nem, de két vádlott esetében az emlékezetkiesést a szakvélemény szerint az alkoholfogyasztás eredményezte.

Testi sértés miatt indult büntetőeljárások

Az általam vizsgált ítéletek közül 11 esetben mondtak ki a bíróság testi sértés miatt bűnösnek a vádlottakat. Valamennyi vizsgált ügy közös jellemzője volt, hogy kizárólag a sértettek esetében és csak orvosszakértő kirendelése történt meg a nyomozás során, a vádlottak beszámíthatósága kapcsán aggályok ezekben a büntetőeljárásokban nem merültek fel, így ezzel összefüggésben szakértő kirendelése sem volt indokolt. A szakértő feladata minden esetben annak vizsgálata volt, hogy a sértettek konkrétan milyen sérüléseket szenvedtek el, amelyek ténylegesen milyen gyógytartammal jártak és az okozott sérülések eredményeztek-e maradandó fogyatékoságot vagy súlyos egészségromlást.

Egy esetben fordult elő, hogy az igazságügyi orvosszakértő véleményében a sérülés eszközös jellegéről csak valószínűségi véleményt adott, ugyanis a sérülés akár eszközhasználatból, akár ellökést követő eleséstől is bekövetkezhetett a szakértő szerint azzal, hogy a sérülés helyét és súlyosságát figyelembevéve nagyobb valószínűséggel eleséstől, ellökéstől származik, de baseballütő használata sem zárható ki teljes mértékben. A szakértő tárgyalási meghallgatásán azt mondta el, hogy az eszköz paraméterei, adatai ismeretében adható pontosabb vélemény a sérülések keletkezési mechanizmusa vonatkozásában. Ezen adatok hiányában továbbra is szakértői véleményében foglaltakat, továbbra is nagyobb valószínűséget tulajdonítva az eleséstől, ellökéstől bekövetkező sérülésre. A eszközhasználatot érintő csupán valószínűségi vélemény ellenére a bíróság azt állapította meg figyelemmel a tanúvallomásokra, hogy a sérülést a vádlott baseballütővel okozta és ezt súlyosító körülményként értékelte a büntetés kiszabása során. A további esetekben a bíróság elfogadta a szakvéleményben foglaltakat mind a gyógytartammal, mind a maradandó fogyatékosággal és a súlyos egészségromlással kapcsolatban.

A nemi erkölcs és a nemi élet szabadsága elleni bűncselekmények

A kutatásom során 18 olyan ügyet dolgoztam fel, ahol a vádlottakat a nemi élet szabadsága elleni bűncselekmények valamelyikével vádolták. Ezeknek az ügyeknek a közös jellemzője az volt, hogy a nyomozás során minden esetben sor került a sértettek igazságügyi pszichológus szakértői vizsgálatára. Ez véleményem szerint azzal volt magyarázható, hogy a vizsgált ügyek mindegyikében a sértettek még gyermekkorúak voltak, így a hamis tanúzás esetén kilátásba helyezett szankciók sem alkalmazhatók az esetükben, tehát a pszichológus szakértői vizsgálaton kívül nincs is más eszköz, amely választ adna arra, mennyire szavahihető a sértett. A sértettekhez vonatkozó pszichológus szakértői vizsgálatok során, a sértettek személyisége és értelmi fejlettsége mellett azt vizsgálták, hogy a sértettek előadása mennyire élményszerű, megállapítható-e konfabuláció, vagy személy általi befolyásolás, és fennáll-e szexuális traumatizáltság. A szakvélemények alapján a traumatizáltság minden esetben megállapítható volt, a konfabuláció ugyanakkor nem.

Egy kivétellel valamennyi vádlott esetében rendelkezésre állt igazságügyi pszichológus és igazságügyi elmeorvos szakvélemény is.

Az igazságügyi pszichológus szakvélemények a vádlottak értelmi fejlettségére, személyiségére, szexuális torzulására aberrációra való hajlamára esetlegesen fennálló patológiás személyiségváltozására, és belső motivációjára vonatkozó adatokat tartalmaztak. Valamennyi vádlott esetében alacsony intellektus és pszichoszexuális zavar volt megállapítható.

Az elmeorvos szakértőknek arról kellett véleményt adniuk, hogy a vádlott a vizsgálatkor és a bűncselekmény elkövetése idején szenvedett-e a az elmeműködés olyan kóros állapotában – így elmebetegségben, gyengeelméjűségben, szellemi leépülésben, tudatzavarban, vagy személyiségzavarban – ami őt képtelenné tette, illetve korlátozza a cselekménye következményeinek felismerésére, vagy arra, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjen, valamint tisztában van-e a cselekményének a társadalmi megítélésével, azok büntetőjogi következményeivel, valamint, hogy az elkövetés motivációja megállapítható-e és a bűnismétlés várható-e. kóros elmeállapot színlelése vagy emlékezetkiesés megállapítható-e. A szakvélemények alapján, bár valamennyi vádlottnál diagnosztizálható személyiségzavar, de ez a kóros elmeállapot megállapíthatóságának szintjét csak egy esetben érte el. A bűnismétlés veszélyét a szakértők nem zárták ki, de a kóros elmeállapot

színlelése nem volt megállapítható, ahogyan a néhány esetben jellemző hiányos emlékezet is csak a védekezési taktika részeként volt értelmezhető. Egy esetben fordult elő, hogy a vádlott paranoid skizofréniában szenvedett melyhez bizarr szexuális tartalmak valamint nárcisztikus egocentrikus személyiség társult, mely elmebetegsége mind az elkövetéskor mind a vizsgálatkor fennállt. A bíróság a vádlottat felmentette és kényszergyógykezelését rendelte el.

Egy esetben fordult elő, hogy a vádlottak vonatkozásában szakértő kirendelésre, se a nyomozás során sem a bírósági eljárásban nem került sor. Kizárólag a sértett szavahihetőségének vizsgálata volt szakkérdés, amelyet azonban annak ellenére, hogy a szakértő meseszöveget nem valószínűsített, ugyanakkor a szexuális traumatizáltságot a tesztdatok alátámasztották, a bíróság a rendelkezésre álló bizonyítékok értékelése során a bíróság arra a meggyőződésre jutott, hogy a sértett nem szavahihető, így a vádlottakat felmentette.

A kiskorú veszélyeztetése, zaklatás és kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása miatt indult eljárások

A vizsgált ügyek közül egy eset annyiban volt speciális, hogy a sértett pótmagánvádlóként fellépve képviselte a vádat kiskorúval való kapcsolattartás akadályoztatásának vétsége miatt indult büntetőügyben. A tényállás szerint a pótmagánvádló elhunyt fiának volt felesége akadályozza azt, hogy unokájával kapcsolatot tartson. A bíróság rendelkezésére állt a pszichológus szakvélemény - amellyel kapcsolatban megjegyzendő, hogy a pótmagánvádló nagymama nem jelent meg a vizsgálaton, így a vizsgálat elvégzése csak a vádlott és kiskorú gyermeke vonatkozásában történt meg. A szakértői vizsgálat a gyermek édesanyjával és apai nagymamával való kapcsolatára irányult, illetve arra, hogy az édesanya részéről valószínűsíthető-e ellennevelés és, hogy milyen időtartamú nagyszülői kapcsolattartás lenne a megfelelő. A bíróság szakértő kirendeléséről nem rendelkezett, a vádlottat bizonyítottság hiányában mentette fel.

Ugyanakkor álláspontom szerint a döntéshozatalra mindenképpen kihatott az is, hogy a szakvélemény szerint a gyermek a családi konfliktusok miatt elzárkózik a nagymamától, és a további károsodás megakadályozása érdekében mindenképp szükséges vonatkozásában a pszichoterápia és a nagyszülővel való kapcsolattartás 3 hónapig történő mellőzése.

A vizsgált ítéletek közül hat darab született zaklatás vétsége miatt. A 6 eset közül két esetben csak a nyomozás során került sor igazságügyi pszichiátriai szakértő kirendelésére, még egy esetben nemcsak a nyomozás során szerezték be a szakvéleményt, hanem bíróság is rendelkezett a kirendelésről.

Abban a vizsgált ügyek egyeztek, hogy a szakértőknek arról kellett véleményt adniuk, hogy a vádlott a vizsgálatkor és a bűncselekmény elkövetése idején szenvedett-e a vádlott az elmeműködés olyan kóros állapotában – így elmebetegségben, gyengeelméjűségben, szellemi leépülésben, tudatzavarban, vagy személyiségzavarban – ami őt képtelenné tette, illetve korlátozza a cselekménye következményeinek felismerésére, vagy arra, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjen, valamint tisztában van-e a cselekményének a társadalmi megítélésével, azok büntetőjogi következményeivel? Az elkövetés motivációja megállapítható-e? bűnismétlés várható-e?

A szakértők a vizsgált ügyek közül 4 esetben állapítottak meg a vádlottnál különböző fokú paranoid személyiségzavart, ami azonban a beszámítási képességét enyhe fokban korlátozó tényezőként volt értékelhető. A szakvélemények szerint tehát kóros elmeállapotot megalapozó mentális zavarban nem szenvedtek sem a vizsgálat, sem az elkövetés idején, esetükben sem gyengeelméjűség, sem szellemi leépülés, sem tudatzavar, sem egyéb mentális zavar nem volt alátámasztható.

A vizsgált ítéletek közül négy darab született kiskorú veszélyeztetése miatt, mely ügyek közül kettő esetben a nyomozás során a sértettek vonatkozásában került sor igazságügyi pszichológus és igazságügyi pszichiáter szakvélemény beszerzésére. Ezekben az esetekben a szakértőknek arra kellett választ adnia, hogy a kiskorú sértetteknek vannak-e elmaradásai a kortársaikhoz képest és amennyiben igen, akkor ez veleszületett, vagy szülői mulasztás következménye, illetve fennáll-e a gyermekeknél pszichés betegség vagy személyiségzavar és amennyiben igen ezek keletkezésében vagy kezelésében a szülőket terheli-e mulasztás. A szakvélemények egységesen azt tartalmzták, hogy a sértetteknel fennálló enyhe fokú értelmi fogyatékoság és az azzal együtt járó viselkedési és magatartási zavar veleszületettnek tekinthető, a szülőknél pedig nem volt megállapítható olyan mulasztás, ami érdemi elmaradást pszichés problémát eredményezett volna. A bíróság a szakértői véleményekben foglaltakat elfogadta, ugyanakkor a vádlottakat bűnösnek mondta ki kiskorú veszélyeztetése büntetőben, mert bár a fennálló személyiségzavar tekintetében a szülők mulasztása a szakvélemény szerint nem állapítható meg, de az egyéb rendelkezésre álló bizonyítékok alátámasztották azt, hogy a szülők azzal hogy nem működtek együtt a családsegítővel és nem

gondoskodtak a gyermekek tankötelezettségének teljesítéséről a bűncselekmény törvényi tényállását megvalósították. További két esetben a nyomozás során a sértett kiskorúak vonatkozásában pszichológus szakértői vélemény, még a vádlottak esetében került sor igazságügyi elmeorvos szakvélemény beszerzése történt. A sértettek esetében a szakértői vizsgálat tárgya alapvetően az volt, hogy a kiskorúak vonatkozásában megállapítható-e elmaradottság a kortársaikhoz képest, ha igen ebben szerepe volt-e a szülők kötelességzegésének, illetve vizsgálták a fizikai és szexuális bántalmazás megvalósulásának jeleit is. A szakértői vizsgálatok mindkét esetben azt állapították meg, hogy a gyermekek tájékozottsága és ismerete a kortársaikhoz képest alacsony szintű, a személyiségfejllettségük és a mentális teljesítőképességük elmarad az átlagtól, melynek hátterében a fejlődés szempontjából szenzitív korai gyermekkori időszak érzelmileg-fizikailag elhanyagoló környezete áll. Szexuális vagy fizikai bántalmazásra utaló jel ugyanakkor nem volt. Megállapítható az is, hogy a bűncselekményt a szülők társtettesként követték el, de mindkét esetben csak az apák esetén látták indokoltnak a szakértői vizsgálatot. Ezekben az esetekben is a vádlottakat érintő szakértői vizsgálat a beszámíthatóságukra irányult. A szakértői vizsgálatok mindkét esetben diagnosztizáltak mentális retardációt és személyiségzavart, enyhe fokú gyengeelmjűséget, amelyek a bűncselekmény elkövetését csak segíthették, de a kóros elmeállapot szintjét nem érték el. A bíróság elfogadta a szakvélemények megállapításait mind a sértettek mind a vádlottak vonatkozásában, és a bűnösség megállapítása mellett a büntetés kiszabása során enyhítő körülményként értékelte az enyhe fokú gyengeelmjűséget.

Összegzés

A kutatás megkezdése előtt arra számítottam, hogy azokban az esetekben, ahol a vádlottat pszichológus és elmeorvos szakértő megvizsgálta nagyobb a valószínűsége annak, hogy a vádlott az elmeműködés valamely kóros állapotában szenved. A kapott eredmények ennek fordítottját mutatták. Az 50 ügyből csupán két olyan ügy volt, amelyben a vádlottak beszámítási képessége kizárt volt a cselekmény elkövetésekor, és ennek okán kényszergyógykezelésük elrendelésére került sor.

A kutatás eredményeképpen arra a következtetésre jutottam, hogy amennyiben szakértő kirendelésére sor kerül, a bíróság szinte kivétel nélkül elfogadta a szakvéleményben foglaltakat, akár a sértettek szavahihetőségével, akár a vádlottak személyiségével, elmeállapotával, akár, a sérülések jellegével volt kapcsolatos. A vizsgált 50 ügyből egy esetben fordult elő, hogy a bíróság a sértett

szavahihetősége vonatkozásban a szakvélemény megállapításait nem osztotta, és mérlegelve a rendelkezésre álló egyéb bizonyítékokat, a vádlottakat a szexuális erőszak vádja alól felmentette. Ennek oka álláspontom szerint az, hogy szakértő kirendelésre azért kerül sor, mert a szakértő a bíró olyan hiányzó szakértelmét pótolja, ami az adott büntetőügyben releváns tények megállapításához, illetve megítéléséhez elengedhetetlenül szükséges.

A kutatásom igazolta azt a hipotézist is, hogy a szakvélemény megállapításai, segítséget jelentenek a megfelelő döntés kialakításában, mert a vádlott személyiségének és tette indítékainak ismerete megkönnyíti a megfelelő büntetés kiszabását.

Megállapítható volt az is, hogy a szakértő az, aki jogosult eldönteni a szakkérdést, de a bíró feladata ugyanakkor, a szakvélemény megalapozottságának, alkalmazhatóságának megítélése. A szakvélemény nem tudományos ítélet, hanem a bizonyítékok egyike, amelynek bizonyító erejéről a bíróság részletes értékelés és a többi bizonyítékkal történő összevetés alapján határoz.

Irodalomjegyzék

Felhasznált irodalom:

- Nogel Mónika: Az igazságügyi szakértői vélemények hitelt érdemlősége a büntetőeljárásban,
- Phd. doktori értekezés, Pécsi Tudományegyetem Állam és Jogtudományi Kar Doktori Iskola,
- Pécs, 2018.
- dr. Szűts Veronika: A szakértői bizonyítás és ennek tükrében a pszichológus szakértő alkalmazási lehetősége közlekedési büntető ügyekben
- Dr. Domán Augusztina: Az igazságügyi orvosszakértő feladatának nehézségei a beszámítási képességet illetően PPKE JÁK 2019.
- Dr. Idzigné dr. Novák Marianna Csilla: A szakértő státuszváltozása a hazai büntetőeljárásban
 - különös tekintettel a kizárásra vonatkozó szabályokra, Phd. doktori értekezés, Széchenyi István Egyetem Állam-és Jogtudományi doktori iskola 2018.
- Tóth Andrea Noémi - Háger Tamás: A szakértői bizonyítással kapcsolatos eljárási szabálysértések és azok jogkövetkezményei a büntetőperben , 2012,
- Magyar jogtörténet szerk.: Mezey Barna Osiris Kiadó Bp., 2004.
- Bünvádi perrendtartás melléktörvényekkel, az újabb eljárási törvények részletes magyarázatával, rendeletekkel, joggyakorlattal, jegyzetekkel és utalásokkal, Vargha Ferenc nyugalmazott koronaügyész műve alapján összeállította dr. Angyal Pál és dr. Isaák Gyula
- Katona Géza: Bizonyítási eszközök a XVIII-XIX. században, KJK Bp., 1977.
- Dr. Bakonyi Mária: A szakvélemény szabályozása az új büntetőeljárási törvényben,
- Büntetőjogi szemle 2018/1.szám
- Dr. Bérces Viktor: A szakértői bizonyítás elvi és gyakorlati kérdéseiről,
- Miskolci Jogi Szemle, 14. évfolyam (2019, 2. különszám 1. kötet)
- Komóczy Mihály: Az igazságügyi pszichológus szakértő tevékenység általános és napi gyakorlati kérdései
- Fekete Mária-Grád András: Pszichológia és pszichopatológia jogászoknak,
- Hvg-Orac Lap-és Könyvkiadó Kft, Budapest 2012.
- BALLÁNÉ FÜSZTER Erzsébet: Krimináltechnika, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019

- Orosházi Józsefné-Német Rita-Faragó Ágnes: A kriminálpszichológia lehetőségei a nyomozati munkában, Belügyi Szemle: 2000. évi 10. szám

Felhasznált jogszabályok:

- A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény
- Az igazságügyi szakértőkről szóló 2016. évi XXIX. törvény
- 1896: XXXIII. törvénycikk a bűnvádi perrendtartásról
- 1951. évi III. törvény a büntető perrendtartásról
- 1962. évi 8. törvényerejű rendelet a büntetőeljárásról
- 1973. évi I. törvény a büntetőeljárásról
- 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról
- számú módszertani levél
- 16. számú módszertani levél
- 20. számú módszertani levél

Internetes hivatkozások:

- igazságügyi szakértőkkel kapcsolatos szabályozás és feladatok, lehetséges eszközök az eljárás gyorsítása érdekében, 7. o., https://birosag.hu/sites/default/files/2018-08/24_dok.pdf
2023.05.10.